

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע

"פרשת משפטים"

עורך: הרב יוסף ברגר

תלגובות והנצחות - לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 054 - 8455798 - ניתן לקבל את העלון במייל.

לא עברו אלא כמה רגעים והנה סוחר שני בא והוא רוכב על סוסו וגם הוא עיף וצמא, ובראותו את האילן והמעייין תחתיו קפץ מעל סוסו ושתה מהמעייין ובגשתו אל האילן לפוש מטורה הדרך, ראה את המציאה, ויפן כה וכה וירא כי אין איש, וילבש את החגורה עם המעות תחת חגורתו, וימהר וישיש לרוץ אורח...
כעבור זמן מה והנה עני אחד בא ומקלו בידו, ומחמת חוס היום ועייפות הדרך, שם פניו אל המעיין והרוה את נפשו מים לצמאו והניח עצמו לישן תחת האילן. בין כך ובין כך הרגיש הסוחר הראשון כאם הדרך כי חסרה לו חגורתו אשר שכחה ועזבה תחת האילן, ותיכף חזר במרוצה דחופה אל המקום אשר היה שם בתחילה, ובקפצו מעל סוסו מצא שם את העני ישן. וכמוכן שחשדו שהוא בוודאי מצא שם את החגורה עם המעות ולקחה לעצמו, והקיצו ברוגזה ואמר לו החזר החגורה אשר מצאת פה כי שלי הוא!

השיב העני בתמהון ואמר, מאיזה חגורה אתה מדבר, ומה אתה רוצה ממני? וימלא הסוחר חימה ויד אותו במקלו מכות אכזריות, כי אדם בהול על ממונו, ובחפשו קרע את תרמילו ואת חלוקו אשר זה היה כל רכושו, וצעק עליו ככרוכיא, גנבו החזר לי את מעותי ויוסף להכותו, ובראותו כי לא הועיל מאומה, הניחו והזר לדרך בפחי נפש. והעני נשאר בעירום ובחוסר כל, ובאין אונים להמשיך דרכו היה מוכרח לנוח תחת האילן עד ששב רוחו בקרב, ואח"כ ליקט את כלואות סחובותיו אשר היו מפוזרים על פני השדה והלך לדרך...

התלמיד אשר ישב שם כל היום בין ענפי האילן שראה את כל המאורעות התמהיות, ורק פקודת רבו - הבעל שם טוב שמרה רוחו להתאפק בכל כוחו לבלי להגיב על כל הנעשה. ראה שהנה היום פנה, וירד מהאילן והלך ישר אל רבו הק, וסיפר לו את כל אשר ראו עיניו.

אז אמר לו הבעש"ט הסכת ושמע ואתן להכינך דבר על אשורו: הסוחר הראשון שראית שאבד את כל מעותיו, בגלגול הקודם היה לו דין תורה כמו בסיפור שאתה סיפרת לי, וגם הוא נשבע שבועה שאביו לא פקד אותו ולא ציוה על פקדון כל שהוא, ועל ידי זה זכה בדין ונתעשר בהון רב ממה שאינו שלו. והסוחר השני היה בגלגול הקודם המפקיד שאבד את מעותיו בדין תורה על ידי שבועה הנ"ל, והוכרחו שניהם לבוא בגלגול, והמסבב כל הסיבות הזמינם לאותו מקום שיתוקן הדבר ויוחזר הממוץ לבעליו...

חזר התלמיד ושאל, מילא שני הסוחרים, אבל העני אמאי הייב? השיב לו הבעש"ט, העני היה הדיין בדין תורה הנ"ל בגלגול הקודם, ונענש על שהעמיד דבריו על דין תורה, שאם רואה הדיין שבא לפניו דין מרומה צריך למסס עצה ולעשות פשר...

וסיים הבעל שם טוב: שעל כוונה זו הסמיך הוזהר הקדוש עניין הגלגולים אל הפסוק ואלה המשפטים - "אלין אינון סדרין דגלגולא, דינין דנשמתין דאתדנו כל חד וחד לקבל עונשיה" - דהכוונה הוא, ליישב מה שלפעמים יוצא פסק בדין תורה שאינו מובן בעיני הבריות ונראה כעיוות הדין, אמנם ע"י סידרין דגלגולא נתקן ונסדר הכל...

אם כסף, תלוה את עמי את העני עמך וכו' (כב. כג)

הרחיק רמ"מ מקוצץ זי"ע הסביר את פסוק זה: על פי מה שמוכא במשנה (אבות פ"א (1) "בשעת פטירתו של אדם, אין מלווים לו לאדם, לא כסף ולא זהב ולא אבנים מובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים". וזהו נרמז כאן בכתוב: "אם כסף תלווה" - אם יש מושג שכסף מלווה אי פעם את האדם בדרכו האחרונה, זה רק הכסף של "את העני עמך" - הכסף שנתת לצדקה והחזקת עניינים...

בדרך צחות אפשר לומר: המתבונן בפסוק יראה כי פסיק מפסיק בין המילים "אם כסף" לבין "תלווה", ולמה?

אלא באמת, לא היה צריך האדם להתעסק כל כך הרבה במסחר ולעשות כסף, אלא רק בשביל להביא טורף לביתו ובכדי שיוכל לעסוק בתורה על מי מנוחות, ולכן בא הכתוב ומשמיע לנו: "אם כסף" - אם כבר כן נכנסת לכיזם ולמסחר, "תלווה" - תעשה עם זה דברים טובים, "תלווה"....

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כא. א)

בזוהר הקדוש מובא: "ואלה המשפטים" - אלין אינון סדרין דגלגולא, דינין דנשמתין דאתדנו כל חד וחד לקבל עונשיה וכו' (אלו הם סדרים של גלגול נשמות, וכי משפטים פירושו דינים) דהיינו דינים של נשמות החוזרות ומתגלגלות לעולם הזה הנדונות כל אחת ואחת לפי עונשה). ולכאורה צריכים אנו להבין בשכלנו הדל את הקשר של ענין גלגולי נשמות לפרשת משפטים?

הסבר לכך ע"י סיפור נורא - הסביר ה"בעל שם טוב" הקדוש זי"ע על דרך שאלה ששאלו אחד מתלמידיו הק:

מעשה שהיה בימי הבעש"ט זי"ע שעשיר אחד נודמן לו לנסוע למרחקים לזמן רב, והפקיד את ארנקו עם הון רב של כמה אלפים זהובים אצל ידידו הנאמן שהיה עני ואביון. ובעבור זמן אחר שנסע העשיר לדרך, נפטר פתאום העני לעולמו והניח אחריו כמה בנים, וכשבאו לחלק ביניהם הירושה דהיינו ההפצים המועטים שהניח אחריו, מצאו במקום מוצנע המטמון הנ"ל. המה ראו כן תמוה מאין בא לאביהם אוצר רב כזה, והחליטו שבוודאי היה אביהם איש קמצן מאוד והטמין כל הונו בסתר והי בעניות ודחקות, וחלקו ביניהם העוזבון הגדול הזה, וכל אחד בנה לו בית נאה ומהודר כראוי לנגידים, והיה הדבר לשיחה בפי הבריות איך בין יום לילה נתעשרו...

כשוב העשיר לביתו, כשסיפר לו את המאורע הנפלא איך שמת חבירו העני והניח אחריו עשירות גדולה לבניו, התחיל לצעוק מרה ולבכות, אוי לוי הלא כל העשירות הלזה שלי הוא, כי קודם נסיעתי הפקדתי אצלו רוב רכושיו... וירץ תיכף אל היורשים, ואמר להם שהארנק שלו היה אצל אביהם, ותבעם שיחזירו לו את פקדונו.

ענו לו היורשים שאינם יודעים כלל מזה, ואין שום טענה ותביעה אליהם. וכראות העשיר כי פנו אליו עורף, הזמינם לדין תורה, ופסק הדיין שישבעו היורשים שבועה על כך שאביהם לא פקד וציוה אותם על פיקדון כזה, ויפטרו. וכן עשו ופטרו אותם מלשלם.

נעשה מזה רעש גדול בכל העיר והסכיבה כי האמת עד לעצמו שהמעות הללו הם של העשיר, וא"כ, איך יצא פסק מהבית דין שהיורשים אינם מחוייבים להחזיר לו כלום.

ונסתבב הדבר שהמעשה הגיע לאזנו של אחד מתלמידי הבעש"ט זי"ע, ונכנס אל רבו ושאלו, הרי כתיב דרכיה דרכי נועם (משלי ג), ואיך אפשר שע"י משפטי התורה יצא פסק דין מעוקל כזה, שהרי הכל יודעים את קושת דברי האמת שהארנק היה בפקדון אצל העני, ואיך יצא הפסק דין שהמעות היה שלו?

ענה לו הבעל שם טוב הק' - בוא ואסבירך: השכם מחר בבוקר מוקדם, וצא מחוץ לעיר, והלכת אל מקום פלוני שנמצא באיזו פרשת דרכים, ותמצא שם אילן גדול ורחב עם ענפים גדולים, וסמוך לו יש מעייין עם באר מים חים, ותעלה על האילן ותשב שם כל היום ותתנכח בין הענפים באופן שלא יוכלו לראותך, ולא יתוודע שאתה מסתתר שם, וכל מה שתראה שם שמור בלבך, ושתוק, וכשיפנה היום תרד מהאילן תבוא אלי ותספר לי מה שראית...

וכן עשה התלמיד, וישכם בבוקר ויתפלל וילך אל המקום אשר אמר לו הבעש"ט, ועלה על האילן וישב שם בין הענפים טמיר ונעלם מעיני הבריות. והי כחצות היום והיום גדול שלט על פני הארץ, וירא והנה בא סוחר אחד רוכב על סוסו והוא עיף ויגע, וכראות הסוחר את המעיין, ירד מן הסוס ושתה ממי המעיין להחיות את נפשו במים קרים על נפש עייפה, וישכב לנוח קצת תחת צל האילן, והסיר את אפודתו מעליו אשר בה היה טמון כל כספו כמנהג הסוחרים מאז וישם מראשותיו וירדם.

כעבור חצי שעה הקיץ משנתו ועלה בחפזו על סוסו וירץ לדרך, ובהחפזו שכח חגורתו עם הכסף תחת האילן.

אם כסף תלוה את עמי את העני עמך (כב. כד)

הגה"ק בעל ה"חתם סופר" ז"ע הסביר את פסוק זה לפי מה שפירש הגה"ק רבי מרדכי בנעט ז"ע את דברי הגמ' (פסחים ה') "האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני - הרי זה צדיק גמור". דלכאורה במה הוא נהיה כאן צדיק?

אלא ההסבר הוא: דבאמת מדובר כאן שאין שום חולה בכיתו של אותו אדם. ולמה אי"כ הוא אומר כך? כדי שלא לבייש את העני, שמקבל צדקה מתנת חנם, הריחו בא ואומר לו שהנתינה לטובת עצמו, לטובת הנותן, כדי שיחיה בנו.

ולכן "הרי זה צדיק גמור!" שמונע את בושת הנצרך.

וזהו, "אם כסף תלוה את עמי" - ובאיזה אופן? "את העני עמך" - באופן כזה שתתן הרגשה לעני שהוא עושה עמך טובה...

ועבדתם את ה' אלוהיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה

מקרבך (כג. כה)

הסביר זאת הר"ה"ק רבי משה לייב מאסאב ז"ע הדנה ידוע, שכל אדם צריך לברר את הניצוצות הק' השייכים לשורש נשמתו. והנה לפעמים, הניצוצות השייכים לשורש נשמתו הם במקום רחוק ממנו, ואז הש"ת שולח איזה מחלה ח"ו שיהיה האדם מוכרח ללכת לאותו מקום בשביל רפואה בעצת הרופאים, לשאוב שם אוויר זך ונקי, או לרחוץ שם במים הנמצאים שם. וכשהוא לומד ומתפלל שם באותו מקום, מתבררים על ידו הניצוצות השייכים לשורש נשמתו. אבל אם יש לו זכות, הקב"ה ברוב רחמיו מוציא לו את הניצוצות הקדושים בלחם או במים ששותה בכיתו, ואינו צריך לנדוד למרחקים לתקנם. וזהו פירוש הפסוק "ועבדתם את ה' אלוהיכם" - בכיתכם, ואז "וברך את לחמך ואת מימך", דהיינו, שהש"ת מוציא את הניצוצות השייכים לשורש נשמתו בלחם ובמים ששותה, וממילא "הסירותי מחלה מקרבך", שאינך צריך לילך לבקש רפואות ולתקן את הניצוצות הק' השייכים לך, במרחקים...

לא תהיה משכלה ועקרה בארצך, את מספר ימיך אמלא (כג. כה)

אמר הכותב: אף אני אמרתי לבאר פסוק זה, וזאת על פי המעשה הנורא שיובא להלן: היה זה מספר שנים לאחר הסתלקותו של הר"ה"ק רבי צבי הירש מרימנוב ז"ע, ובאחת מנסיעותיו של הצדיק הקדוש, רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב ז"ע, עלי דרך, ניתך לפתע מטמ מרחק ארצה, אשר אילץ את הצדיק ובני פמלייתו לעצור ולהפש קורת גג למחסה. לשמחתם, מצאו לא הרחק אכסניה, אשר המוזהה שלפתחה הכריזה על יהדותו של בעליה. ברם, משנפתחה הדלת לקול נקישותיהם, ובעל הבית הבחין כי נצבים לפניו צדיק ובני פמלייתו, מיהר להטיח את הדלת חזרה בפניהם וסירב להכניסם.

כל תהונוניהם של האורחים, לאפשר להם להיכנס רק עד יעבור זעם, נפלו על אוזניים ערלות. בעל הבית הקשיה את לבבו באכזריות מרובה, ולא אבה לפתוח את דלתו לפני הצדיק ומלוויו, אשר היו רטובים עד לשד עצמותיהם ורעדו מקור. בראותו כי כך, ניגש העגלון אל הדלת, ובקולו הגם והאדיר השמיע איום נוקב לעברו של בעל הבית:

"מדובר כאן בפיקוח נפש! או שהינך פותח את הדלת, או שאני עוקר אותה ממקומה!"...

משהציץ בעל הבית הוצה וראה את מימדיו של העגלון הדובר אליו, הבין כי חבל על המנעול ועל הצירים שלא ירדו לטמיון, ומיהר בעל כורחו לפתוח את הדלת. אמנם, הוא עצמו המך היש אל אחד מהדרי הבית, בהותירו את הצדיק ובני פמלייתו ניצבים בכניסה, מבלי להקביל את פניהם. במשך שעות ארוכות נותרו כך על מקומם, ואין איש מאסף אותם הביתה פנימה. לא כסא הוצע להם, אף לא מסמר לתלות עליו את מעייליהם נוטפי המים, שלא לדבר על כוס המין להחם את אבריהם המצוננים.

אט-אט, נרגע הסער ויכלא הגשם מן השמים. כאשר פנו הצדיק ומלוויו לצאת ולשוב אל עגלתם. הגיח בעל הבית מהדרו החוצה, והחל להרף ולגדף אחריהם בזלזולים בוטים ובקללות נמרצות. נעצר הצדיק מזידיטשוב מהילוכו, פנה אל האיש ושאל:

"מנין מגיעה אל יהודי אכזריות נוראה שכזו? וכי מה עשינו לך?"

מעתה, עבר האיש להרף את כל אשר בשם 'צדיק' ורבי' וכוונה, ולא נתקררה דעתו, עד שהזכיר את שמו של הרבי הקדוש, רבי צבי הירש מרימנוב, ותלה בזכרו הסהור את עיקר זעמו וחמתו. הדבר היה, כאמור, שנים אחדות לאחר הסתלקותו של הרבי לגנוי מרומים.

עד כאן, האזין הצדיק מזידיטשוב וההירש, אך הואיל ושמע את אותו ריקא נוקב בשמו של הרבי צבי הירש מרימנוב, נודעו עולו, והרעים כנגד האיש בקול גדול ונורא: "הגם בקדושי עליון כמותו שלחתי את פיך?! שמא תאמר לי, מה עשה לך איש צדיק נשגב וקדוש כמותי?"

"דווקא הוא, עשה ועשה!" - השיב החצוף בעזות מצה - "מספר פעמים נמעתו אליו בימי חייו, כדי להתברך מפיו בילדים. מניתי על שולחנו סכומים גדולים ונכבדים, והוא הכמיח לי בפה מלא, כי אפקד בך זכר. והנה, כבר מספר שנים שהלך לעולמו, ואנכי לא נישעתי!"

"בגלל הדבר הזה עצמו" - המשיך ללהג ברשעות - "אינני מוכן עוד להכניס צדיקים כמותכם בצל קורת, וכלל לא היה איכפת לי, לוא קפאתם מקור בחוץ, בגשם, תחת כיפת השמים!"...

דברי הבלע האהרונים עברו כל גבול, ואז נענה הצדיק מזידיטשוב ואמר: "הואיל והפרות על המידה לדבר ככל העולה על רוחך, מוכרחני לגלות לך את האמת לאמיתה, כדי להסיר לזות שפתים משמו של מלאך ה' צבאות, הצדיק הקדוש מרימנוב: "ובכן, דע לך, כי הצדיק מרימנוב אכן קיים את הבטחתו, ופעל למען כי תיפקד בך זכר. דא עקא, שנגזר מן השמים, שלך ולבנך לא תהא ישיבה אחת בעולם, ומוכרח אתה להיפטר מן העולם בטרם יוולד לך בנך. הם, אפוא, אותו צדיק עליך, ופעל בכוחו הגדול, לדחות את מועד הולדת בנך ככל האפשר, כדי להאריך את חיך בעולם הזה".

"ברם, עתה, בגלותך את נבלותך ואת אכזריותך לעיני כל, איבדת כמו ידך את הטובה הזו אשר פעל למענך, ועוד השנה תיפקד בך זכר, כדברו של איש האלקים אשר הכמיח לך!"...

כדבריו אלו, סב הצדיק מזידיטשוב מעליו בחרי אף, ונסע לשלום לדרכו. מלוויו של הצדיק, אשר נוכחים היו מתחילת ההתרחשות ועד סופה, לא כמסו את אשר ראו ואת אשר שמעו בלבבם, ובשובם מן המסע סיפרו את הדברים להכריחם. התנהגות המבישה של אותו בעל אכסניה כלפי הצדיק הנודע מזידיטשוב, עשתה לה כנפיים בכל הגליל, וכל שומע השתומם וחרק שן. גם ההסבר אשר העניק הצדיק לאיש, על סיבת התעכבותה של הבטחת הרבי מרימנוב מלהתקיים, התפרסמה עד מאוד בכל הארץ. ניתן, אפוא, לשער, מה עצום היה הרעש באותה השנה, עת נודע בשער בת רבים כי הבטחתו של הרבי מרימנוב אכן התקיימה, על אף היותם של בני הזוג מבוגרים למדי. עוד בטרם נולד הבן המיוחל, הלך האב לעולמו, ובנו הנולד לו נקרא כבר על שמו...

עד כאן סיפור המעשה הנורא הנ"ל. ועל פי זה השבתי אולי לבאר את דברי תורתנו הק': "לא תהיה משכלה ועקרה בארצך, את מספר ימיך אמלא" - הקב"ה מבטיח לנו, כי לא יהיה ח"ו עקר ועקרה בארצך, כי בעזרתו יתברך, כל אחד יושע לבסוף בזרע של קיימא, ואעפ"כ "את מספר ימיך אמלא" - כל אחד ואחד יוכל למלאות את ימיו ושנותיו בניעימים ולזכות לגלגל את בניו מתוך שמחה ונחת, עד זקנה ושיבה, ולא ח"ו כהסיפור הנ"ל...

מדבר שקר תרחק (כג. ז)

שאל הר"ה"ק רבי זושא מאניפולי ז"ע: מפני מה נקטה התורה לשון "ירחוק" רק אצל שקר?

אלא המשיך והסביר: התורה רצתה ללמדנו כי כוחו של שקר, שכל דיבור ודיבור בשקר, הנך מרחיק את עצמך מהקדוש ברוך הוא, וכל מעשיך הטובים לא יעמדו לך להתקרב שוב אל הקב"ה...

וזהו הכוונה בדברי הכתוב: "מדבר שקר" - בכל דיבור ודיבור של שקר, "תרחק" - הנך מרחיק את עצמך מהקדוש ברוך הוא!...

אל הגה"ק רבי יוסף רב מבריסק ז"ע הגיע אדם ושאלו: נאמר בפסוק "אמת מארץ תצמח". ואם כך, אם האמת צומחת וגדלה באדמה בשפע כזה, מפני מה האמת בעולם מועטה כל כך?

השיב לו רבי יושע בער בצחות: משום שאין הכריות רוצים להתכופף כדי לקבלה!...

הר"ה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק ז"ע היה אומר בחריפותו: "אמת מארץ תצמח!" אבל שום דבר אינו צומח, אם אין זורעים אותו תחילה באדמה. זורע האמת הוא השקר!...

משקוברים את השקר באדמה - צומחת ועולה האמת!...

מדבר שקר תרחק (כג. ז)

במסכת שבת (קד.) מקשה הגמרא: מדוע "שקר" - כל אות ואות שבו עומדת על רגל אחד ואילו "אמת" שוכבת כמין לבנה, כלומר, לכל אות שבה יש שני רגליים והאות האמצעית רחבה? ומתרצת הגמ': "קושטא קאי, שיקרא לא קאי" - האמת עומדת, מתקיימת. אך השקר - לא עומד, ולא מתקיים. ואכן בפי כל מורגל לומר: "שקר" - אין לו רגלים. אמת - יש לו רגלים". וזאת ע"פ הגמרא הנ"ל, להורות שהשקר עם כל היופי והחן שמנסים בעלי השקר להלבישו, סופו להתגלות ולהתבטל, לא כן האמת, יעבור עליה מה שיעבור, והיא תשב באיתן קשתה, לנצח! ובספר "אגרת הטיוול" להגה"ק משאמלוזיא ז"ע (ערך שקר), מביא רמז נחמד מואד! שתיבת "אמת" בעצמותה יש לה רגלים, לעומת תיבת "שקר" שאין לה רגלים. שהרי הגימטריא של "אמת" הוא: תשע - במספר קטן. וכשתכפיל את הספרה תשע בשניים, הרי לפניך: שמונה עשרה, אשר גם ספרה זו (18) במספר קטן תשע. וכאשר תכפיל את הספרה תשע בשלש, הרי לפניך: עשרים ושבע, אשר גם ספרה זו במספר קטן תשעה. וכן לעולם, כל אשר תכפיל ותשלש ותרבע וכו' לעולם תהיה התוצאה במספר קטן תשע. הרי שלאמת יש רגלים - אפשר להכפילה עשרות רגלים ונשארתי ב"אמת" שלה.

לעומת זאת ה"שקר" אין לו רגלים, כי "שקר" בגימטריא שש - במספר קטן. וכשתכפיל ספרה זו של "שש" פעמיים, הרי לפניך שנים עשרה, אשר ספרה זו במספר קטן: שלש. הרי שנתמעט השקר והולך לו - כי לשקר אין רגליים!...